

"INGLIZ TILIDAGI O'RIN-JOY MUNOSABARINI IFODALOVCHI LEKSIK VA MORFOLOGIK VOSITALAR"

Xoshimova Nargis Abdullayevna

Farg'ona davlat universiteti dotsent,

Muxtorova Raximaxon Voxidjon qizi

Farg'ona davlat universiteti Ingliz tili lingvistikasi yo'nalishi 2-bosqich magistranti

Morfologiya -so'z tuzilmalarini, xususan, morfemalar bo'yicha o'rganadigan tilshunoslikning (va grammatikaning asosiy tarkibiy qismlaridan biri) filialidir. Sifat: *morfologik*.

Morfologiya so'zi o'simlik va hayvonlarning shakllarini o'rganish uchun ishlatiladigan biologiyadan olingan ... Birinchi marta 1859 yilda nemis tilshunos August Schleicher (Salmon, 2000) , "so'zlarning shakli" ni o'rganish uchun "**morfologiya**" so'zi so'zlarning ichki tuzilishini o'rganish va so'zlar o'rtasidagi muntazam shaklga asoslangan ma'nolarni anglatadi.

So'zlar va leksemlarning orasidagi farq **morfologiyani** ikki bo'lakka bo'linishi uchun asos bo'lib xizmat qiladi: ifoda *morfologiyasi* va *leksik so'z shakllanishi* . "Infeksion morfologiya turli xil lexemlarning interkontual shakllari bilan shug'ullanadi, grammatikaning asosiy komponenti bo'lgan sintaksisga qo'shimchaning xarakteriga ega. Sintaksis leksemaning ma'lum bir teskari xususiyatga ega bo'lishi yoki bajarishi kerakligini bildiradi, Bu teskari moslamani ko'chirishda qanday shaklni oladi.

Morfologik so'z yasashning ikkita asosiy turi o'rtasida yana bir farq bor: hosil qilish va birikma. Murakkablashish - bu so'zning shakllanish jarayoni bo'lib, u to'liq so'z shakllarini bitta qo'shma shaklga birlashtirishni o'z ichiga oladi. It tutuvchishuning uchun ham, ikkalasi kabi, birikma it va tutuvchi o'z-o'zidan to'liq so'z shakllari, ammo keyinchalik bitta shaklning qismlari sifatida ko'rib chiqiladi. Derivatsiya o'z ichiga oladi yopishtirish mavjud leksemalarga bog'langan (ya'ni mustaqil bo'lmagan) shakllar, bu orqali affiks qo'shilishi yangi leksemani keltirib chiqaradi. So'z mustaqil, masalan, so'zdan kelib chiqqan qaram bo'lgan prefiks yordamida ichida, esa qaram bo'lgan o'zi fe'ldan kelib chiqqan bog'liq. Shuningdek, qirqish jarayonida so'zning bir qismi olib tashlanib, yangisini hosil qilish uchun so'z birikmasi mavjud bo'lib, unda har xil so'zlarning ikki qismi bir-biriga aralashirilgan aralashma, yangi so'zning har bir harfi ma'lum bir belgini bildiradi. vakolatxonadagi so'z, ya'ni Shimoliy Atlantika Shartnomasi Tashkiloti uchun NATO, bir tildan so'zlar olingan va boshqa tilda ishlatilgan qarz olish va nihoyat yangi ob'ekt yoki tushunchani ifodalash uchun yangi so'z yaratilgan tangalar.

Leksik so'z birikmasi, aksincha, lug'atga bog'liq bo'lib, u yangi leksik bazlar shakllanadigan jarayonlarni va bir nechta morfologik elementlardan tashkil topgan kompleks leksik asoslarning tuzilishini tasvirlaydi. - ma'lumot .

"Yuqorida keltirilgan morfologiyani ta'riflashda" sistematik "tushunchaning ahamiyati katta, masalan, inglizcha noun *qulog'i* va fe'llar orasida farqni va mos keladigan farqni ko'rishimiz mumkin, ammo bu nizom muntazam emas: shunga o'xshash so'z juftliklari yo'q va biz ism- *sharpikka* qo'shib yangi inglizcha fe'llarni yaratib bera

olmaymiz ... Ismning *ko'zidan olingan* "ko'rish uchun" ma'nosini *yo'qotishning* mumkin bo'lmagan fe'llari mavjud emas, shuning uchun bunday so'z juftlari hech qanday ahamiyatga ega emas morfologiyaga o'tish ". (Geert E. Booij, *Lingvistik Morfologiya Kirish*, 3-nashr, Oksford University Press, 2012)

Morfologiya maqsadlari " **Morfologiya** tilshunoslikning muhim subfilosi bo'lib, umuman olganda so'zlar va so'z birikmalarining tillardagi tuzilishini tasvirlashni maqsad qilib qo'yadi, xususan, (i) morfologik ifodalarning shakli va ma'nosini belgilash tamoyillarini pin qilish, (ii) morfologik birliklarning qanday integratsiyalashganligi va natijada paydo bo'ladigan shakllarning qanday talqin qilinishi va (iii) leksikonda yaqinlik va kontrastlik jihatidan morfologik birliklarning qanday tashkil etilganligini ko'rsatib berish Morfologiyani o'rganish tilning leksik resurslarini ochib beradi, ularni ijodkorlik bilan ishlatish qobiliyatiga ega bo'lishadi va natijada o'zlarining fikr va hissiyotlarini faryod bilan ifodalashadi ". (Intelli Xamavand, *ingliz tilida morfologiya: bilish grammatikasida so'zlar shakllanishi*, Continuum, 2011)

Morfologiyaning ikkita filiali - "Ingliz tili uchun [morfologiyani] atamasi, *otni*, tushunib *bo'lmaydigan*, *kir yuvish mashinasi* va *antidisestablishmentarianizm* kabi turli xil narsalarning xususiyatlarini tavsiflash usullarini ishlab chiqishni anglatadi. Xar bir tan olingan yondashuv bu sohani ikki domenga ajratadi: *leksik* yoki *derivativ morfologik* tadqiqotlar lug'atning yangi elementlari elementlarning kombinatsiyasidan (masalan, tushunarli holatda bo'lgani kabi) shakllanishi mumkin bo'lgan uslublar *morfologiyasi* grammatik kontrastni ifodalash uchun so'zlarni o'z shakllarida o'zgartiradi. *otlarning* ishi, endilik belgilarining ko'pligi). "

An'anaga ko'ra *morfologiya* (so'zlarning ichki tuzilishi bilan bog'liq bo'lgan) va *sintaksis* (asosan so'zlarning jumlalar bilan birgalikda qo'llanilishi bilan bog'liq) o'rtasida asosiy farqlar mavjud.

o'nggi o'n yilliklarda ko'pgina tilshunoslar bu farqni shubha ostiga oldilar. Masalan, leksikogrammar va leksik-funksional grammatika (LFG) ga qarang .

Quyidagi misollar va kuzatishlarda morfologiyaning ikkita asosiy yo'nalishi (*infratuzilma morfologiyasi* va *leksik so'z shakllanishi*) quyida muhokama qilinadi. Shuningdek qarang:

- Allomorf , Morf va Morfem
- Alternation
- Xat yozish qoidalari
- Grammatika funktsiyasi
- Ta'rif va so'zni shakllantirish

Leksika (yun. lexis — so'zga oid, lug'aviy) — tildagi barcha so'zlar va iboralar yig'indisi, tilning lug'at tarkibi. Leksika ma'lum qonun-qoidaga bo'ysunuvchi izchil va murakkab tizimdan iborat. Til Leksikasi to'xtovsiz o'zgarib turadi. Bu narsa lug'at tarkibida yangi so'zlarning paydo bo'lishi, mavjud so'zlardan ayrimlarining eskirib, iste'moldan chiqishi, leksik ma'nosini o'zgartirib, yangi ma'no kasb etishi kabi jarayonlarda ko'rinadi. Jamiyat taraqqiyoti va ijtimoiy tuzumning o'zgarishi bilan uzviy bog'langan holda Leksika boyib boradi. 20-asrda barcha xalqlar qatori o'zbek xalqi Leksikasi ham tezlik bilan o'sib, taraqqiy etdi. O'zbek tili Leksikasiga

baynalmilal soʻzlar keng koʻlamda kirib keldi. Buning ustiga fan va turli sohalar terminologiyasi ham toʻxtovsiz oʻsib bormoqda. Oʻzbek tili Leksikasida oʻz va oʻzlashgan qatlam, shuningdek, oʻz qatlam tarkibida umumturkiy soʻzlar va ulardan yasalgan oʻzbekcha soʻzlar mavjud. Oʻzlashma qatlam tarkibida forscha, arabcha, ruscha-baynalmilal soʻzlar bor. Oʻzbek tili Leksikasi zamonaviyligi jihatdan 3 asosiy qatlama boʻlinadi: 1) zamonaviy qatlam — eskilik va yangilik boʻyogʻiga ega boʻlmagan soʻzlar. Shu qatlama oid soʻzlar oʻzbek tili Leksikasining asosini tashkil qiladi; 2) eski qatlam — hozirda ham isteʼmolda boʻlgan istorizmlar, arxaizmlar bu qatlama kiradi; 3) yangi qatlam — yangi Leksika deb ham yuritiladi. Lugʻaviy birliklar ishlatilish doirasi jihatdan 2 qatlama ajratiladi: 1) ishlatilish doirasi chegaralanmagan soʻzlar. Maʼnosi shu tilda soʻzlovchilar uchun tushunarli va umumqoʻllanish xususiyatiga ega boʻlgan soʻzlar umumisteʼmoldagi chegaralanmagan Leksika sanaladi; 2) ishlatilish doirasi chegaralangan soʻzlar — til lugʻat tarkibining ajralmas qismi boʻlib, uning tarkibiga dialektal, terminologii kasbhunar Leksikasi, ilmiy atamalar, jargon va argolar, vulgarizm va varvarizmlar kiradi. Lugʻaviy birliklar nutq koʻrinishlari jihatdan adabiy va soʻzlashuv nutqiga xoslangan boʻladi. Leksika termini biror muallif yoki asar Leksika si kabi tor maʼnoda ham qoʻllanadi: misol uchun: Navoiy Leksikasi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Abdumutallibjonovna P. S. et al. LEXICAL AND MORPHOLOGICAL MEANS OF EXPRESSING PLACE RELATION //Proceedings of International Conference on Scientific Research in Natural and Social Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 2. – C. 35-38.
2. Tojiboyeva M. S., Pakirdinova S. A. KONSEPT-TIL VA MADANIYAT OLAM MANZARASINI IFODALOVCHI VOSITA //Educational Research in Universal Sciences. – 2022. – T. 1. – №. 6. – C. 290-293.
3. Abdumutaljonovna, P. S. (2022). Main Characteristics of Advertising Discourse in Modern Linguistics. *Texas Journal of Multidisciplinary Studies*, 9, 173-176.
4. Hashimova, N., & Sattorov, T. (2021). USAGE OF ENGLISH MILITARY TERMINOLOGIES AS A NEUTRAL AND COLLOQUIAL VOCABULARY. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PHILOLOGICAL SCIENCES (2767-3758)*, 2(11), 162-167.
5. Hoshimova, N. A. (2020). Ingliz va o'zbek tillarining funktsional uslublari. *Молодой ученый*, (19), 584-585.
6. Toirova, N. I. (2019). The significance of the symbols of Mirror and Portrait in teaching Symbolism. *sign*, 1, 22.
7. Holbekova, M., Mamajonova, M., & Holbekov, S. (2021). COMMUNICATIVE APPROACH TO TEACHING FOREIGN LANGUAGES. *Экономика и социум*, (3-1), 83-85.
8. Makhmudovna, K. G. (2022). Creative Strategies to Improve Vocabulary Teaching. *American Journal of Social and Humanitarian Research*, 3(10), 259-261.

9. Ibragimjonovna, A. M. (2022). Developing professional communicative competence of medical students in a foreign language. *Eurasian Scientific Herald*, 15, 45-50.
10. Mohira, A., & Isakjon, T. (2022). METHODOLOGY OF ENGLISH LANGUAGE. *American Journal of Interdisciplinary Research and Development*, 3, 68-71.
11. Mirzayev, A., & Oripova, S. (2022). COMMUNICATIVE METHOD—A NEW APPROACH IN THE PRACTICE OF TEACHING FOREIGN LANGUAGE. *Science and innovation*, 1(B6), 778-783.
12. Kochkorova, Z. A. Q. (2021). Translation aspects of the verbalizers of the concept of "wedding". *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(9), 989-994.
13. Ismoilova, G. (2021). FRAZEOLOGIK BIRLIKLAR KLASSIFIKATSIYASI. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(2).
14. Ахмадалиева Г. Teaching reading strategies in ELT //Общество и инновации. – 2021. – Т. 2. – №. 5/S. – С. 166-170. Gulmira, A. (2022). “QO ‘RQUV’ KONSEPTI VA UNING O’RGANILISHI. *Involta Scientific Journal*, 1(13), 46-48.
15. Oxunov, A. O. O. (2021). INGLIZ VA O’ZBEK TILLARIDA UNDOV SO’ZLAR (INTERJECTION) NING IFODALANISHI. *Academic research in educational sciences*, 2(12), 401-406.
16. Gafurova, N. I. (2021). Structural-semantic classification of construction terms in English and Uzbek languages. *ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal*, 11(5), 571-575.
17. Nozima, G. (2021). Замонавий тилшуносликда термин тушунчаси ва кўп компонентлик терминларнинг таҳлили. *Журнал иностранных языков и лингвистики*, 2(6).
18. Ahundjanova, M. A. (2020). METHODS AND METHODS OF TEACHING RUSSIAN AND ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE. *Экономика и социум*, (11), 46-49.
19. Ashurali, M. (2022). HOZIRGI KUNDAGI TA’LIM TIZIMIDA ONLAYN TEXNOLOGIYALARGA ASOSLANGAN METODNI TA’LIMGA JORIY QILISHNING AKTUALLIGI. *Involta Scientific Journal*, 1(13), 25-28.